

Дзеркало

Володимир Коваленко

Джерело: [Драматург](#)

Трагедія у двох діях

ДІЙОВІ ОСОБИ

Дід (старий), літній чоловік, господар речей.

Прибиральниця, жінка, прибиральниця з блошиного ринку.

Дзеркало, старовинне дзеркало, предмет з колекції діда.

Балерина, фарфорова статуетка, річ із колекції діда.

Чашка, річ із колекції діда.

Гранчак, річ із колекції діда.

Самовар, річ із колекції діда.

ДІЯ ПЕРША

Комірка, в якій розставлені речі. Сидить дід. Встає, обдивляється все довкола, намагається щось підправити. Робить спробу заговорити з речами, але не може. Розтоплює пічку-буржуйку, сідає за маленький столик, готує й п'є чай, одягає перемотані ниткою окуляри, читає газету. За вікном підвиває вітер. З почуттям відкладає газету, бере в руки мобільний телефон. Кілька разів комусь телефонує, але щоразу розчаровано зітхає й зупиняється, так і не дочекавшись гудків виклику. Сидить мовчки, над чимось розмірковує, щось згадує. Важко зітхає, бере в руки черевик і починає його лагодити. Невдовзі відкладає черевик, лягає в ліжку, розташоване в куточку. Довго стогне, вмощується. За деякий час заспокоюється, засинає. Годинник мірно стукає, але, ніби помітивши, що господар спить – затихає.

Балерина починає танцювати. Спочатку обережно, потім все впевненіше. Кружляє навколо речей. Вони наче не помічають її.

Гранчак. Обережніше будь! Так і розбити мене можна!

Чашка. Сам будь обережніше! Як мене сьогодні вдарив, коли нас до дому несли? Ледь не розбив! У мене й так тріщина через усе тіло йде! А ще й ручка надбита, ось, подивися!

Гранчак. Та бачу я, бачу! От і тримайся від мене якнайдалі, буржуйське створіння!

Чашка. Ти ба яке? І чим же я буржуйське..? Теж мені – пролетарський "цензор"!

Гранчак. Так, пролетарський! І не забувай, я тут найстаріший!

Самовар. Ну, це дуже сумнівно...

Балерина. Та годі вам, завели! (Балерина стала між Гранчаком і Чашкою). Ще не набридло? Кожного разу – одне й те саме! Чого не поділите?

Гранчак. А ти взагалі не втручайся, подоба "інтелігенції"! Від вас завжди лише біди! Стояла собі, от і стій!

Балерина обурено відвернулася й попрямувала до старого килима, де височіло дзеркало.

Гранчак (хизуючись). Не дарма "господар" мене чистив. Відчуває він пролетарський дух, що єднає всі народи, навіть коли народ – це лише річ! Он який я прозорий!

Пихатий Гранчак спробував повернути свій чи то надбитий, чи то надкушений бік до Самовара, захитався, ледь не перевернувся.

Самовар. Тихіше ти! Мені-то воно байдуже, але коли миші почують наші балачки, та й захочуть перевірити, чи нічого у тебе немає всередині..?

"Пролетарський" предмет заспокоївся, припинив.

Чашка. От і добре. (посміхаючись) Без підстаканника голим не почувашся..?

Гранчак щось хотів заперечити, але знову небезпечно захитався, затих. Речі почали тихенько між собою перемовлятися, ділитися острахами, хвилюваннями.

Балерина (питає у старого Дзеркала). Вибачте, а чому ви завжди мовчите? Ви що, не вмієте говорити?

Дзеркало (низьким приємним голосом). Я..? Чому ж, вмію.

Балерина. То чому ж завжди мовчите?

Дзеркало. А про що мені говорити?

Балерина. Ну, не знаю... Просто всі ж про щось говорять.

Дзеркало. Ось бачите, коли й ви не знаєте про що говорити, то я напевно не знаю. А кидатися просто так словами – не люблю. Сумно.

Балерина замислилась. Якби вона була живою, то почервоніла б, а так...

Балерина. Ну, давайте принаймні познайомимось?

Дзеркало. Що ж, чому б і ні?

Балерина. Якийсь ви дивний співбесідник... Я – Мішель, а вас як звати?

Дзеркало. Мішель? Дуже приємно, Дзеркало.

Балерина. Як, Дзеркало? Це я і так бачу... А ім'я? Яке ваше ім'я?

Дзеркало. Ім'я? А навіщо воно?

Балерина (розгублено). Ну як? Усі ж мають своє ім'я... Наш дід назвав кожного з нас.

Дзеркало. Так, напевно... Але я своє забуло. Та й, взагалі, скільки живу – все ніяк не можу зрозуміти необхідності в ньому. Добре, хоч би воно передавало справжню сутність названого. Ні – просто гра непотрібних слів.

Балерина. Ну чого ж ви так? Чим вам, наприклад, моє не подобається?

Дзеркало. О ні, панночко, ваше ім'я красиве. Але якби вас назвали якось інакше, скажімо, Метеликом, чи Деревом, хіба вам гірше б від цього було?

Балерина. Не знаю.. Напевно ні.

Дзеркало. Ото ж бо. Ви як були фарфоровою Балериною, так нею і залишилися. Отримали ім'я, та хіба наблизилися ви хоч на крок до людей?.. Вибачте, я все життя відбивало те, що є насправді, хоча ні, брешу... Чомусь, коли хто дивиться в мене, замість правої сторони бачить ліву.

Пауза.

Балерина (сумно зітхаючи). Так, мабуть, ви праві.

Речі прислухалися до дивного діалогу. Лише вогонь потріскував у старій пічці, намагаючись вистрибнути назовні.

Балерина. Ви так говорите... Ви такі мудрі?

Дзеркало. Ну що ви... Я – лише старе Дзеркало. Моє кредо – відображати сутність речей, які потрапляють у коло мого бачення.

Балерина. Цікаво... Ви напевно стільки бачили?..

Дзеркало. Так, що-що, а побачити мені довелося... Слухаю я ваші суперечки стосовно того, хто з вас старший... Смішно. Пробачте, але то все пусте. Повірте мені, вік – не завжди добре. Доводилося мені... Бачило я й такі Речі, які були створені раніше, ніж ви можете собі уявити. Їх берегли, пил здували. І пихи в них було стільки... Але запевняю вас, іржі, клопам, черв'якам і молі байдуже, кому скільки років. Як і мишей, їх цікавить лише смак!

Балерина. Ви спілкувались із такими речами? Розкажіть...

Дзеркало. Так, спілкувалося. Пихи в них було більше, ніж у нашого Гранчака, тільки нехай він не ображається. Розмовляти ні з ким не хотіли. Вважали себе повноправними господарями, а насправді – всі були червиві та трухляві. Окрім того, щойно проходила мода, як їх тихенько прибирали в комірчину, де вони й зникали назавжди... Повірте мені, немає нічого більш перебірливого і невдячного, ніж люди. Їхні смаки змінюються, а ми..? А ми – усього лише речі.

Пауза.

Балерина. Ви наче й самі дуже старі...

Дзеркало. Мабуть. Хоча, вік для мене більше не має значення. Вважайте, що для мене час зупинився. Стривайте, не так! Я його просто не помічаю. Якщо ж вас цікавить, коли саме мене створили, то це було дуже давно...

На мить темна скляна поверхня вкрилася туманом, скло дрібно затремтіло у дерев'яній лакованій рамі.

Дзеркало. Пам'ятаю, там було дуже тепло... Пригадую руки Майстра, що обережно вставляли скло в раму. Мене робили на замовлення. Майстер часто про це говорив. От тільки обличчя його я не пригадую... І очі... Ні, він майже не дивився в мене. А от руки пам'ятаю дуже добре. Міцні, такі легкі та ніжні. Пригадую білу сорочку... Давно це було... Дуже давно. Спів його пам'ятаю...

Потім – довгий шлях у кареті, трясіння, незручності, страх. Так, тоді я дуже всього боявся. Хоч мене запакували, як могли, все одно було страшно. Але так приємно згадувати ту, напевно найдовшу в моєму житті, подорож. Край тканини, в яку мене загорнули, опустився, і я бачило несказаної краси краєвиди, якими їхали. Приємно про це згадувати...

Як виявилось, мене замовили для графської дочки. Я було подарунком на її день народження. Палац, мармурові сходи, важкі штори та гобелени, інкрустовані двері, люди в яскравому одязі...

Пригадую маленьку дівчинку – графиню... Дивний смак у цих людей. Я не беруся судити, але її чомусь всі називали красунею. Вона годинами стояла переді мною, крутилася, роздивлялася щось усередині мене і навіть дихнути боялась. Хоча, як на мене, – нічого особливого та прекрасного в ній не було. Принаймні дерева, які я бачило, мені сподобалися значно більше.

Балерина (заворожено). Та ви що? І що вона, бачила, що хотіла?

Дзеркало. Не знаю. Напевно, бачила, бо кожного разу посміхалася, плескала в долоні та пританцьовувала переді мною.

Балерина. Чудово!.. А що говорила?

Дзеркало. Здебільшого – нічого. Я, взагалі-то, лише бачу гарно, а ось зі слухом... Мені добре чути лише, коли до мене нахиляються, або коли дуже голосно говорять... Та й що вона могла сказати? Задоволені всі були. Любила вона мене. Кожного ранку підбігала, посміхалася щербатим ротиком. Знаєте, це було так приємно. Я з усієї сили посміхалося їй у відповідь. Взагалі – це дуже світлі спогади.

Пауза.

Балерина. А що ж було далі?

Дзеркало замислилося. Усі "мешканці" зачали подих, чекали відповіді.

Дзеркало. А що далі? Мені здавалося, що дівчинка завжди буде такою самою і що ніколи нічого не зміниться. Проте – дівчинка росла. Знаєте як цікаво, коли хтось непомітно змінюється в тебе на очах? Якимось, я збагнуло, що вона стала значно вищою. Спереду з'явилися бугорки, якими вона весь час поверталася до мене, роздивлялась з усіх боків, примірялася, червоніла, незадоволено закусувала губку, топала ніжкою й тікала. Все це робила крадькома, коли вже всі спали. Свічка, вона в нічній сорочці, і я...

Ось так, непомітно, дівчисько перетворилося на молоду жінку. Пригадую її перший бал... Вона кілька годин поспіль не відходила від мене, переміряла безліч суконь, хвилювалася, все розпитувала в мене, чи гарна? Хе-хе... Звичайно, вона була гарна... Найгарніша! Я про це їй і говорило. Як могло.

Балерина. Оце так! То ви – товаришували з нею?!

Дзеркало. Не знаю, напевно, коли можна так назвати стосунки між людиною і річчю. Подобалося мені в неї. Шик, тепло, повага... Знали б ви, як мене берегли: страусиним пером пил змахували, воском раму натирали!

Пригадую, як стала моя графиня мамою. Як, ще до народження дитини, підходила до мене та дивилася на свій живіт. Наспівувала колискові. Чоловік у неї був справжній красень. Тільки ось не любив дивитися в мене. Взагалі, чомусь чоловіки не полюбляють дивитися на себе. Щось їх бентежить. Можливо помічають, що поступаються красою жінкам?! А, можливо, просто не мають здібностей щось у мені розгледіти. Та це не важливо. Діточок графині пам'ятаю. Багато їх було. П'ятеро. Але виросло тільки двоє. Хлопчик-офіцер і красуня-дівчинка, дуже схожа на маму.

Балерина. Та ви що, це ж ціле життя ви там провели?! І що ж далі сталося?

Пауза.

Дзеркало (з легким сумом). Так, ціле життя. Довге і, мабуть, найпрекрасніше. Я

тоді було молодим; графиня, ті люди, прекрасні речі... Час плинув, чорняве жіноче волосся почало білішати, на обличчі з'явилися зморшки, очі тьмянішали, а прикраси й убрання навпаки – багатшали та яскравішали. Графиня все рідше й рідше з'являлася переді мною. А коли й підходила, то здебільшого розглядала свої прикраси. Не придивлялася, як раніше. Служниці ж – розхвалювали її наряди, "туалети", як вони це називали... Пишалися графською зачіскою, чи новою шляпкою, чіпцем... Якось, одної страшно миті, мене наказали накрити сукниною і..! Тоді моє життя скінчилося.

Балерина. Що?.. Що з вами зробили? (якби Балерина могла плакати, то сльози вже покотилися б з очей. Проте байдужий вираз назавжди застиг на її фарфоровому личку). Вони що, розбили вас?

Дзеркало. Ні, ну що ви?! Мене просто віднесли на горище. Служки були дбалі. Крім того, розуміли, що графський настрій може будь-якої миті змінитися. На горищі ж мене зберігали, хоча, напевно, було би краще, якби просто розбили.

Гранчак. Ось вам! Така вона, буржуйська вдячність! А то кричите: "інтелігенти", "інтелігенти"... А насправді – гидота одна невдячна!

Дзеркало. Ні, шановний, ви не праві. Знавав я і "справжню", у вашому уявленні, людину. Справжній більшовик. Спершу такий гвалт стояв, що я ледь не розбилося. Потім якісь люди забігли на горище, почали все троцити. Просто так, без усілякої потреби. Хапали все, що на очі траплялось, а що не могли винести – просто ламали. Билися через нас. Коли мене підняли, подумало, що це – кінець! Аж ні. Пощадили. Напевно, комусь до смаку прийшлося. Коли мене із палацу виносили – нічогісінько не могло впізнати. Все навколо зламане, та вогонь горів скрізь.

Потрапило, здається, до Комісара. Дивно, я вважало, що із часом смаки людей стають Дідалі кращими, а речі – набувають більшої елегантності. Помилялось. Кімната, в якій мене повісили, була навіть гірша, ніж горище, з якого зняли. Меблі – розставлені без смаку й витонченості. Крива шафа та побитий стіл.

Мій новий власник був цікавою особистістю... За довгі роки мешкання у графському палаці я навчилося бачити значно глибше, ніж просто речі. Я почало бачити і їхні думки і, навіть, усю їхню сутність. Господар мій був темним. Спочатку дорікав своїм підлеглим, навіщо ті приперли Дзеркало зі склом, що потемніло. Та хіба я винне, що пролежало багато років серед пилу, мишей і павуків? Але дізнавшись звідки мене взяли – заспокоївся.

Дивитися на своє зображення він не любив. Точніше, робити це спокійно просто не міг. Навіть коли голився. Його руки щоразу тремтіли, і він частенько різався. До речі, голився він чомусь у робочому кабінеті. Там же й мешкав. Самотній і лихий.

Балерина. А чому ж дивитися не міг? Він був такий страшний?

Дзеркало. Та ні. Зовсім ні. Швидше симпатичний. Просто себе бачити не міг. Вважаю, через те, що багатьох загубив. Він про це весь час думав. Не знаю вже, чим ті люди завинили, але Комісар дуже часто мив руки, наче хотів щось змити... Довго дивився на них, стоячи переді мною. Сумні думки поглинали його... Одного разу не витримав і приставив якусь залізяку собі до голови. Потім – так бемкнуло... Я ледь не

тріснуло...

Усі слухали завмерши. Гранчак, здавалося, потемнів, а порцелянова Чашка - понурила своє вушко. Всі чекали, але Дзеркало мовчало, наче задрімало.

Балерина. То що ж далі?

Дзеркало. А що далі? Знову віднесли мене на горище, мишам для забавки. А ви, шановний Гранчак, говорите "справжні люди". От скажіть, коли вас робили для тих самих "справжніх", то чому у вас крайці відбиті? О, пробачте, вони надкушені? Це що, "пролетаріат" зробив чи миші? Вибачте, але раніше, якась культура була. Хоча... Люди не змінюються. Лише намагаються відтворити хоча б частку того, що безповоротно втрачено... До того ж, що відбулося далі..? Навряд чи вам це буде цікаво...

Пауза.

Грім, гвалт. Я знову ледь не розсипалося. Метушня, невідомі люди в сірому одязі; злі, інколи перелякані, інколи й задоволені. Довгий шлях кудись далеко, поруч із багатьма іншими речами. Постійний стукіт і враження, що я от-от розіб'юся. Потім темрява і той самий стукіт. Страх, незрозумілість і... світло. Нова кімната, відвідувачі. Тепер їх багато. Дуже багато. Мене знову доглядають, протирають щодня, стежать, щоб ніхто не торкався. І це тривало довго. Та згодом довелося з'їжджати і звідти. Чомусь людей стало зовсім мало. У приміщенні - холодно, й мене разом із іншими речами спершу прибрали в кімрку, а потім - натерли й кудись відвезли. Там було багато людей. Вони здійсмали по черзі руки, а один чоловік (я його не бачило) щось швидко й голосно викрикував. Потім - нова оселя. Тепла і гарна, та все ж - не графський палац... Смаку не вистачає. Пусте. Мене і там берегли й доглядали. Найдивніше, що це відбувалося нещодавно...

Балерина. То чого там не вийшло?

Дзеркало. Маля там було. І служниця, яка за ним наглядала. Господар, якого я майже не бачило, зникав із самого ранку й повертався пізно вночі. Господиня - теж кудись ішла на цілий день. Не знаю, куди та чого, бо вона в мене майже не зазірала. Для цього малося новеньке дзеркало. Мене ж вважала занадто мутним. Залишалися лише маля зі служницею... Нянька, здається, її звали. Так ось, полюбляла вона бити маля, стоячи переді мною. Била просто так, ні за що. Судячи з того, що я бачило - просто заздрила господарям і ненавиділа їх. Самі лише темні думки... Неприємна людина, якась бридка...

Коли ж приходила Господиня - вдавала з себе покірну скромницю. А дитина - плакала. Особливо сильно воно бідолашне розривалося, коли Нянька підходила. Господиня дуже хвилювалася. Розпитувала, що й чого...

Чому люди завжди нічого не бачать?! Я намагалося все показати! Шкода, але вони сприймають лише те, що я відворюю миттєво. А так... навіть коли б я й хотіло збрехати... Ще тоді, коли я мешкало в палаці і стара графиня розглядала свої "туалети"... Скільки разів я пробувало показати їй ту маленьку дівчинку... Марно. Вона все одно не вдивлялась так, як тоді. Хоча, коли сама була маленькою, напевно щось і змогла б розгледіти...

Так само не помітила тієї правди й Господиня. Служниця ж – виправдовувалася тим, що нібито я в усьому винне. Мовляв, дзеркало старе, невідомо що бачило, через що пройшло. Доказувала так голосно, що навіть я все добре чуло. Якись дивні слова використовувала... Згадувала якусь "негативну енергію", якийсь "ен-уй". Наполягала, щоб господиня запросила "екстрасенса", що та й зробила... Звісно ж, він підтвердив усе. Довів, що це я в усьому винне. Я тоді вирішило, що мене точно розіб'ють. Аж ні! Занадто дорого, як виявилось, я коштую. Не дозволив господар мене розбити. Накричав на жінок. Але ті все одно вчинили по-своєму. При першій же нагоді – віднесли мене подалі, на смітник. Там наш Дід мене і знайшов.

Знаєте, ось слухаю вас і дивуюсь. Особисто я вже не боюся розбитися і зникнути. Скільки таких випадків було? Іноді мені здається, що я живу надто довго. Значно довше, ніж слід. Гадаю, що за роки, проведені біля людей і відбиваючи їх, я почало й міркувати їхніми думками. Здається, і темнішаю я зовсім не від часу, а саме від них, від людських думок...

Люди – дивні істоти. Вони створюють нас, продають, ламають, викидають, а потім знову виготовляють і ремонтують, вважаючи, що саме вони Наші господарі і саме Вони Нас обирають... Так! Але людський вік недовгий, а пам'ять – ще коротша. Натомість МИ пам'ятаємо все! Що того людського життя? Воно, як свічка – займається жваво, горіти намагається яскравіше, а коли догорає – старається ледь тліти, щоб прожити хоч на мить довше. А ми за всім цим спостерігаємо. Вони платять гроші, купують нас, не розуміючи, що насправді – ми лише змінюємо домівку та спостерігаємо за новою свічкою.

Пауза.

Чашка. Так, із цим важко не погодитись, але все ж... Не завжди людський вік, як свічка. Нажаль багато хто з нас не встигає змінити й одного господаря.

Гранчак. Еге ж, нумо, давай, розповідай про складне порцелянове життя!

Чашка. І розповім! А то ти й сам не відаєш, як воно, нашому брату! Скільки нас було, Чашок у домі? Залишилася ж лише я одна! Та й то, мене колись надбили й викинули на смітник. Тріщина пройшла глибше, а далі... Нічого не пам'ятаю. Здається, знепритомніла... Знову почала щось чути й бачити вже тут, у діда. Не знаю, що вже він мені таке зробив, але, можливо краще б і не чіпав, бо знаходитися поруч із таким сусідом!.. (вказує на Гранчак) Краще вже розбитися!

Гранчак. Розумієш ти багато! І чим тобі моє сусідство не подобається? Теж мені, світська левиця!

Чашка. Так, можливо і світська! Але, коли так, то поясни, чому я все життя провела у звичайній робітничій родині? О, зрозуміло, тебе злить моє пишне вбрання і форми? То ти просто заздриш мені, бо крім ребристих граней і сумнівної прозорості тобі й похизуватися більше нічим? Та що ти про мене знаєш?! Ти, який, ледь я опритомніла, першої ж ночі почав звинувачувати мене в чому тільки можна! Чи ти вважаєш, що єдиний, хто має право тут всім керувати й розпоряджатися? Чи ти вважаєш, що тільки з тебе п'ють роботяги, а всі інші – ледарі – п'ють виключно з Чашок?

Хіба ти не розумієш, любчику, що це Люди вирішують, з чого пити й що саме?! Що ти взагалі розумієш?! Ти й розмовляти не можеш нормально. Лише ярлики клеїш та лозунги промовляєш! Ти хоч раз пробував говорити без гучних промов? Нічого ти не розумієш!

Гранчак не відповідав, лише ехидно поблискував, коли б мав обличчя, напевно посміхався б.

Балерина. То скільки ж вас було, Чашок?

Чашка. Шість, разом із Блюдцями, а ще – пузатий Заварничок. Нас подарували набором, здається, на річницю весілля. Спершу так гарно все було... От тільки пити з нас ніхто не хотів. Поставили в шафу, під скло, а ми мріяли... Скільки ночей ми мріяли про те, як з нас питимуть запашний чай, або що... Уявляли, сподівалися, але, як ви, шановне Дзеркало, зауважили – люди дивні істоти. Роблять предмети для одного, а от використовують чомусь зовсім по-іншому...

Самовар. Так, і мене довгий час використовували як сховище... Замість того, щоб гріти воду – віднесли на горище, та й засипали в середину квасолі, хе-хе-хе... От диваки!

Балерина (в Чашки). То що ж з вами трапилось?

Чашка. Одного разу, настав день, коли нас вийняли з-за скала. Щось святкували, якби не чергову річницю... В кімнаті – багато гостей, гучно. Нас промили теплою водою... Це було так приємно: вода, м'якенький віхтик у руці господині... Ми, Чашки, хоч і мовчали, але сяяли так, що й зовсім дурний зрозумів би, наскільки ми раділи... З нас уперше пили чай!

За вікном сяяло Сонце, і його проміння посмішкою відбивалося від наших боків. Веселий гомін, багато вбраний стіл, торт і ми..! Все починалося так гарно... Аж занадто гарно!

Пауза.

Чашка замовкла, намагаючись про щось не згадувати й не тремтіти.

Балерина. І що ж трапилось?

Чашка (сумно). Коли попили чай, хтось із гостей невдало махнув рукою і одна з нас розкололася надвоє. Спершу ніхто нічого не зрозумів. "Це ж ручна робота..!" – зойкнув хтось із Людей. "А, нічого страшного. На щастя!" – озвалася Господиня й усі люди гучно засміялися.

На щастя... Ми плакали без сліз, кричали, як могли, але нас ніхто не чув. Це нестерпний біль, коли хтось із близьких отак розбивається на очах. Ми тремтіли, а люди сміялися. Відтоді наша глазур втратила блиск.

На щастя... В тебе страшне горе, а хтось зовсім поруч регоче, як навіжений! Здавалося, ці тортури триватимуть вічність.

На щастя... Коли ти плачеш, а всі навколо сміються, ти починаєш думати, що сміються саме з тебе, з твого горя..! А можливо, так воно і є?.. Не знаю. Ми ж просто речі...

На щастя! Тоді ми цілу ніч не розмовляли. Просто принишкли на своїх місцях і

стогнали, тремтіли й цокотіли... Після цього ВПЕРШЕ ми почали боятися. Вперше ми не хотіли, щоб нас діставали з-за скла. Не хотіли, щоб з нас пили. Єдине, про що мріяли, – бути разом, говорити... існувати...

Але нас брали все частіше й частіше. Спершу ми втратили ще кількох подружок-Чашок, а потім – Заварничка. Господиня просто не втримала його, коли несла на чергове святкування. Він розбився, обдавши людей окропом. Тут вже не було звичної фрази: "На щастя!" і посмішок. Тільки злість і прокльони.

Після цього ті, хто залишився, перекочували до кухонного столу й билися, билися, билися!.. Блюдця, Чашки... Скільки там нас було? Жартома ми кожної ночі припускали, хто буде наступним...

Я пережила всіх! Не знаю, чи поталанило мені? Іноді думаю: краще би було зникнути першою в мить того щастя! Розбитися неочікувано, не знаючи ні болю, ні суму!..

А ти говориш – "Буржуйське створіння"! Та що ти знаєш?!

Пауза.

Колись ми мріяли... Але це було дуже давно. Відтоді, як залишилася сама... Мрії... Зараз я просто живу, якщо, звичайно, це можна назвати життям...

Балерина. Мрії... Знаєте, а я така дурна, що й досі мрію! Не дивлячись ні на що.

Гранчак (не надто напіраючи). О, давай ще ти поскаржся на життя! Ви, інтелігенція, завжди чимось незадоволені! Вас послухати, так вам чи не найтяжче у світі живеться! І такі ви бідні-нещасні..!

Балерина (з достоїнством). Чого ж. Далеко не найгірше! Принаймні, я цілісінька і про щось мрію. Танцювати, рухатись – ось моє покликання. Найтяжче для мене – це отак, стояти незворушно, хоча все єство так і проситься кинутись у танок чи хоча б плавно ворухнутися. Де там!.. Чому? Чому, скажіть мені, ми не можемо рухатися вдень? Навіть коли цього дуже-дуже хочемо?! А коли й щось можемо, то лише вночі, та й то – крадькома, поки ніхто не помічає. Насправді! Ми ж не боїмося бути поміченими? Та й нічого не приховуємо! Тоді чому так?

Пауза.

Дзеркало. Люди...

Всі речі (разом). Що?

Дзеркало. Ви, шановна запитали, хто винен у тому, що ми не можемо рухатися вдень. Відповідаю – Люди!

Балерина (здивовано). Але чому?

Дзеркало. На те – їх воля! Точніше, не воля, а небажання! Поки вони щось роблять, то все навколо пронизане їхніми думками. Ми для них – лише речі. Звісно, іноді вони доглядають нас, спілкуються й поведуться так, начебто ми живі... Але насправді, несвідомо – не хочуть, щоб ми рухались чи то виявляли будь-які ознаки життя або схожості з ними. Весь світ для них чомусь ілюзорний...

Пауза.

Самовар. А ви звідки знаєте?

Дзеркало. Бо я бачу все. Коли ж засинають, Люди зупиняють вплив думок, і все навкруги стає таким, яким є насправді...

Пауза.

Балерина. Це важко зрозуміти.

Дзеркало (усміхнено). Розумію. Не хвилюйтесь. Це потрібно не розуміти, це потрібно бачити!

Балерина. Люди... Чому так? Пам'ятаю, як я стояла за склом у шафі, вкрита пилом. Аж раптом – помітив мене маленький хлопчик. Моя стара Господиня пояснила йому, що це балерина – втілення жіночності і краси. "Поглянь, яка вона красива й витончена" – сказала вона малюкові... Його зачарований погляд... Він аж ротик відкрив. Здається, то був один із господарчиних онуків. Весь день він крутився поряд із шафою, час від часу зупиняв на мені заворожений погляд. Господарка звернула на це увагу та вийняла мене, щоб показати хлопчині. Мені було соромно й неприємно, бо від пилу я стала трохи липка... Але ж хлопчик так обережно взяв мене...

Чашка. Діти! Як раз вони й найнебезпечніші! Більшість із моїх подружок постраждали саме через їх недбалість і пустощі!

Балерина. Чому ж? Мій хлопчик навпаки був дуже обережний у поводженні зі мною. Бабуся помітила його погляд і подарувала йому мене. Пам'ятаю, як обережно відмивали мене дитячі ручки, як ретельно протирали кожную складинку мого фарфорового вбрання... Він знайшов місце для мене посередині скляної полицки в шафі. Кожного дня підходив і дивився, заचाївши подих. Збита чуприна, слинка, що з'являлася в куточках розкритого ротика, очі: дитячі, світлі. В них читалися захоплення і... любов.

Частенько, коли ми залишалися наодинці, він знімав мене з полицки, торкався... Які ж то були пестощі! Його м'якенька дитяча ручка обережно проводила по всьому моему тілу. Пальчики торкалися й пестили моє обличчя, вели по руках, ногах... Він вивчав кожную ділянку мого тіла. Вивчав і захоплювався! Часто грався зі мною. Він був хоробрим лицарем, а я – чарівною принцесою... Чарівною принцесою... Скільки разів він зізнавався мені в коханні та просив моєї руки...

Я була його подружкою, жіночим ідеалом, втіленням усіх бажань... Він розмовляв зі мною, малював мене. А скільки разів ми танцювали?! Він був такий галантний і, хоч рухався по-дитячому незграбно, все ж уявляв, ніби ми на балу, ніби ми найгарніша пара, що я – його КОРОЛЕВА!..

Чашка (здивовано). Отакої, я й не знала, що люди, особливо діти, на таке здатні..!

Самовар. То що ж відбувалося далі?

Балерина. Я просто жила й раділа, не замислюючись над тим, що буде далі. Знаєте, Дзеркало, для мене тоді теж час зупинився! Хлопчик, танок, його руки... Інколи він мене навіть цілував. По справжньому, в губи. Щоправда, кожного разу червонів при цьому, озирався, чи ніхто нас не бачить, ставив мене на місце, в шафу, й тікав. Отакий вам кавалер... Я й сама бентежилась, але ж від цих дитячих поцілунків мені ставало так тепло, так хороше... Я й сама трохи соромилась, а всередині – наче оживало моє

порцелянове серце! Можливо то і було... кохання?..

Гранчак. Ха !Ти ба, "КОХАННЯ", "СЕРЦЕ"! Звідки воно в тебе з'явилося - те "СЕРЦЕ"?!

Чашка. Звідти, звідки і твоя погана ротяка!

Балерина (сумно). Він правий, звідки йому взятися? Однієї миті я збагнула, що хочу бачити тільки його, що чекаю лише тієї миті, коли ВІН підійде до мене й торкнеться своєю дитячою ручкою моєї руки. Ті ясні чисті очі, чубчик, що кумедно стирчав, дитяче сопіння і його лагідний шепіт стали для мене найдорожчим у світі! Я миті рахувала, чекаючи зустрічі з ним. Він став найдорожчим, найбажанішим. Божеволіла від щастя, коли він танцював зі мною, почувавшись ЖІНКОЮ, і соромилась, почувавшись матір'ю! Він був маленьким чоловіком! Він був дитиною! Він був... людиною.

Ні, я ні на що не сподівалася. Просто всі ці хвилювання були такими приємно теплими... Я нічого не помічала й не хотіла помічати! Раділа, чекала, жила... Ця дитина затьмарила головне бажання - танцювати. Ні, воно не зникло, просто дещо змінилося. Відтоді я мріяла про те, щоб танцювати тільки разом із ним!..

Але час таки нещадно плине. Хлопчик підростав і змінювався. Все рідше й рідше підходив до мене. Потім взагалі почав проходити повз і не помічати. Мені хотілося гукнути йому, помахати рукою... де там. Я лише мовчки спостерігала, як він змінюється, мужніє, перетворюється на справжнього красеня. Плакала, щоночі плакала, але від щастя. Я раділа, що ВІН такий, що ВІН є, що можу бачити ЙОГО!

Пауза.

Його голос змінився, погрубів. Усі ті красиві речі, які він шепотів мені на вухо, кудись зникли. Натомість хлопчик все частіше сварився з батьками. Я й гадки не мала, що з його вуст можуть злітати такі слова... У квартирі почали з'являтися його друзі та... ДІВЧАТА!

Це було дуже боляче. Але не так, коли одна молода жінка назавжди залишилася з ним. Відтоді він пестив тільки її, цілував тільки її, навшпиньках ходив перед нею... Як же огидно було це бачити! Огидно й боляче..!

А вона... Так, вона дійсно була вродливою. Бездоганне тіло, наче намальований розріз губ, пишне каштанове волосся, довгі вії, стрункі ніжки й точені плечі... Але погляд... в її очах завжди стояв холод і гонор... Порожнеча...

Якось, стоячи переді мною, вона наказала ЙОМУ викинути цей "МОТЛОХ". Ці слова, страшні слова, сказані медовим голосом... Солодким, але владним... І він - той, кого я любила, який танцював зі мною і цілував; той, заради кого я була ладна відмовитися від усього, навіть від танців, лишень бо хоч іноді бачити ЙОГО і чути ЙОГО голос - підкорився!

Пауза.

Так, у мене немає серця! Бо якби було, то розірвалося б тієї миті, коли він викидав мене на смітник! Тієї самої страшною миті, коли ВІН із сумом в очах нарік мене "МОТЛОХОМ"! Дійсно, в мене немає серця, як і сліз! Взагалі - в мене нічого немає!

(Балерина піднесла руки до очей у спробі заплакати, але сліз не було, навіть вираз

обличчя лишився нечутливим).

Балерина (невпевнено звертаючись до Дзеркала). Нажаль, ви праві. На все людська воля, точніше – неволя. І хоч я маю ім'я – ні на крок не наблизилась до людей. Як була фарфоровою Балериною – так нею і залишаюсь... Та це аж ніяк не наближає мене до здійснення мрії... Що ж, можливо, це й на краще! Мрії на те і є мріями, щоб не здійснюватися... Втім, так приємно іноді вдень уявити, як тіло починає танцювати, як дзвенить усередині нього музика і як все навколо світлішає. А ще – коли навколо багато людей – мені здається, що я на справжній сцені, що всі вони зібралися, аби побачити мій виступ!.. Що ж, нехай моє палке бажання залишається хоча б мрією, а я так і буду стояти незрушно весь день. Це єдине, що в мене залишилось, і жодній людині цього не відібрати!

Дзеркало (посміхаючись). Чому ж? Ви танцюєте! Навіть удень. Інколи я це помічаю...

Балерина. Ви?! Але ж як?!

Дзеркало. Я ж вам говорило, що не помічаю часу, але добре помічаю все, що потрапляє в коло мого бачення! Вас я теж іноді бачу...

Балерина. А ви не обманюєте мене?

Дзеркало (посміхаючись). Ну що ви?! Я ж не можу! Більше того, мушу зауважити, що ви рухаєтеся вдень просто неперевершено, як і все, що рухається повільно!

Щаслива балерина починає танцювати навколо речей...

Старий ворухнувся. За вікном світало. Годинник на стіні мірно відстукував час, а всі речі покоїлися на своїх місцях. Вогонь у буржуйці вже не рвався з дверцят, а безсило тріпався всередині. Починався новий звичайний день.

ДІЯ ДРГА

Дід, чимось засмучений і злий, знервовано п'є чай, відшвирює газету. Пробує відремонтувати стілець, але робота не клеїться, все з рук валиться. Кілька разів дзвонить телефон, але старий так і не наважується відповісти на виклик. Зрештою лягає в ліжку, ворочається, засинає.

Речі не поспішають починати розмов, стоять засмучені.

Дзеркало. Що це сьогодні з Дідом?

Самовар. Чашка...

Дзеркало (стурбовано). Що з нею?

Самовар. Її більше немає.

Пауза.

Балерина (з сумно, тремтячим голосом). Жахливо це. Ще вночі ми розмовляли... вдень – я її бачила, а тепер... Вона зникла... Назавжди! Жахливо, як це жахливо! І чому? Навіщо? І як тепер ми без неї? Навіщо ж так несподівано і жахливо..?

Самовар. Так, несподівано... Оце тобі й маєш... Лишень бо вчора проговорила, що краще б зникнути раптово... Що це, збіг? Випадковість?

Балерина. Так, доволі дивний збіг...

Самовар (звертається до мовчазного Гранчака). Проте зараз дехто справді

задоволений!

Гранчак стоїть мовчки, ніби помутнішав.

Пауза.

Самовар. Чого мовчиш, пролетарський "цензор"?

Дзеркало. Ах, облиште його! Цим ви її не повернете! Стосовно ж випадковостей і збігів... Не знаю, але що довше живу, все частіше помічаю, що їх не існує.

Самовар. Як так? А що ж тоді існує?

Дзеркало. Нічого не існує. Ми живемо у світі людських бажань і вигадок, а всілякі збіги - то лише логічне завершення розпочатого шляху.

Самовар. То що ж, Чашка розбилася цілком логічно?!

Дзеркало. Так. Хоча - ні! Ви не так зрозуміли. Я мало на увазі будь-які обставини. Завершення існування - логічне закінчення створення. Але коли саме те завершення здійсниться, то вже зовсім інша річ.

Самовар. Занадто складно ви говорите, шановний! Виходить, те, що ми опинилися саме тут, у цьому флігелі, є логічним висновком нашого життя?

Дзеркало. Так, але не життя, а існування. Ми всього лише речі. В нас немає ані життя, ані власної волі, на відміну від людей. А те що ми опинилися тут... По-перше, це тимчасово, а по-друге - де б ми мали опинитися, на вашу думку?

Балерина. Припиніть! Вам що, її зовсім не шкода?! Та як ви можете?..

Пауза.

Усі мовчали. Замислилися.

Гранчак. Ні! Не було тут ніякої "логіки"! В нього був вибір! Сьогодні, коли старий вже розпочав нас укладати по валізах і готувався йти з блошиного ринку, як ця ледача прибиральниця налетіла на нього! Коли дід штовхнув прилавок і ми з чашкою полетіли на землю, в нього був вибір... Чому, чому він схопив саме мене? Ми ж з нею летіли зовсім поруч..! А він... Тієї миті мені здалося, що час спинився, що старий дивиться тільки на мене і рятує саме мене! ЧОМУ?!

Гранчак загарчав.

Самовар. "Бо відчуває він пролетарський дух, що єднає усі народи! Навіть коли народ - то лише річ!" Стривай, ти що, не радієш?

Гранчак. А чому я мушу радіти?! От пуста твоя голівешка!

Самовар. Але ж ви весь час сварилися...

Гранчак. Сварилися, ну то й що?! Ні, вам не зрозуміти цього! Коли є ВОРОГ - життя зрозуміле й повне, навіть коли це не життя, а саме лише існування. Ти відчуваєш, що є з чим боротися і заради чого існувати! А відтепер... Що мені далі робити? Що, тебе, бляшанку пустоголову, зробити ворогом? Чи може, цю тендітну дуру, яка, на додаток, ще й у людину ЗАКОХАТИСЯ встигла?! Чи може, Дзеркало? Так воно взагалі нікого не чіпає і стоїть собі... мовчки!

Самовар. От тільки давай без образ..!

Балерина. Припиніть! Сварками тепер не зарадиш. Як би неприємно це не було, але ми - речі, і час від часу - б'ємося... Дзеркало праве...І тут, на жаль, нічого не вдієш.

А втім, шановне Дзеркало, можливо, ви знаєте, що на нас чекає після..?

Дзеркало. Ні, не відаю, бо не бачило.

Балерина. Шкода... Шкода, бо тоді все наше існування не має сенсу...

Дзеркало. Ні, ви помиляєтесь.

Балерина. Чому ж?

Дзеркало. Тому що сенс завжди є. Навіть тоді, коли хтось його не помічає. Ось, наприклад, про сенс свого існування, я вам розповідало. Тієї ж миті, коли я не зможу більше відбивати навколишнє, – я стану чимось іншим... Я також можу тріснути чи розбитися, й тоді також стану чимось іншим, не Дзеркалом... Пригадую, ще в майстерні, люди окремо готували амальгаму, скло, рами, які також про щось між собою теревенили... Але я не пам'ятаю себе як відокремлено амальгаму, скло та раму, хоча, припускаю, що вони так само перемовлялися... Просто я не пригадую цього. Ймовірно, і після завершення мого існування, як Дзеркала, відбудеться щось подібне...

Пауза.

У кожного свій сенс життя. Ми – речі. Нас створили люди для якихось своїх потреб, тому наш сенс життя – виконувати те, задля чого ми створені.

Балерина. Можливо й так, але ж як усе це сумно і складно..! А люди? Який сенс у їхньому житті?

Дзеркало. Не відаю, але він безперечно є! Невідомий, незрозумілий, але є... Має бути.

Самовар. Вибачте, шановне, але я незгоден із вами. Ось, наприклад, який сенс у житті нашого Старого? Окрім того, щоб збирати нас по смітниках і будь-де, купувати, відчищати й реставрувати – що ще?! Він же – ЛЮДИНА!

Балерина. Але ж він ще й милується нами...

Самовар (скептично хмикнувши). Так, милується! А що далі? Він живе разом із нами, майже щодня носить нас на блошиний ринок, щоб продати... Але ж ціну лупить таку, що всі покупці проходять повз! Можливо, краще б хтось із них нас купив?! То від нас би хоч якась користь була, окрім того МИЛУВАННЯ! Єдина його відмінність від нас – це те, що він усе робить із власної волі! Але навіщо?

Гранчак. Ось-ось! Теж мені, куркуль! На нас збирається заробити краще життя! А все прикидається нормальним, простим!

Балерина. Які ж ви тільки дурні! Сказано – пустоголові! Ціну лупить, бо насправді не хоче з нами розлучатись. Як це не дивно, але ми для нього дійсно маємо неабияку цінність... Він любить нас...

Самовар хмикнув, хоча вже не так впевнено.

Дзеркало. Ви би краще подумали, що робитимете, коли хтось дійсно вас купить? Так, це не панські хорони. Вітер частенько провіває крізь потріскане скло. Звичайний флігель... Так, іноді по стінах і вода тече, і сирість допікає... Але ж ми всі ТУТ! Не за призначенням вас використовують..? А може, дбати про нас – то і є сенс його життя Дідуся?! Може радувати його око – то і є наше теперішнє призначення..?

Балерина. Він любить нас... Знаєте, а мені шкода його. Окрім нас – у нього більше

нікого немає. І ніхто його не гріє... Тільки стара пічка-буржуйка і ватна ковдра. Шкода... Наш дід дуже добрий, я відчуваю це... Можливо, якщо б у нього була жінка...

Гранчак. Що?! Жінка?! Тільки не ЖІНКА!

Самовар. Чого це ти завівся?

Гранчак. От тільки жінок тут і не вистачало! Жінки – то корінь зла!

Балерина. Чого це?!

Гранчак. Того! Ще мій колишній господар багато разів розповідав про них! Мало того, що від них усе зло – так одна з них ще й усе його життя загубила!

Дзеркало. Цікаво... а чим саме загубила?

Гранчак. Тим, що була! Вже самим фактом присутності... Жінки... Всі вони однакові. Пиляла його, на нерви діяла! Постійно втручалася! Весь час чимось незадоволені... То гроші їм дай, то вдома сиди! А ще – головне – пиячити не давала, тварюка!

Всі соки з мого колишнього господаря висмоктали. Як той вампір – і ссе, і ссе, і ссе! Скільки ж їм тієї крові треба?! Геть усю б і висмоктали!

Розповідав він мені...! І так боляче йому було! Аж сльози на очах з'являлися, коли про те пекло згадував!

Дзеркало (скептично). Зрозуміло...

Гранчак. Що зрозуміло?! Нічого вам не розуміло! Була одна... ЖІНКА! Це перед тим, як наш дід забрав мене до себе у флігель... Мишей вона мною ловила. Перевертала, становила на реберце, а бік – монеткою підпирала... Спочатку лачно було. Ще б пак! Стоїш, а всередині тебе – миша шкребеться! Самі ж знаєте, як небезпечно, коли на полиці стоїш, а вона щось починає шукати – дивись, щоб втриматись і не перекинутись! А тут – сама в тобі совається, а очі перелякані-перелякані... багато я їх тоді переловив... Цікаво, отак іноді варто лише трохи змінити положення – і ті хто тобі погрожував і кого більш за все боявся – самі опиняються цілковито у твоїй владі!..

Самовар. А жінка тут до чого?

Гранчак. Вона теж весь час незадоволена була! Ловиш собі мишей – а вона бурчить, мовляв, скільки ж їх тут ще є!? І коли ж вони, нарешті, повиздыхають?! Отакої вам! А коли траплялося, що нікого не ловив – незадоволено скаржилася, чому ніхто не впіймався! Дурна, й сама не знає, чого хоче! А ви говорите – "жінка"! Що там я?! Сама вчора розповідала (до Балерини), як одна з них наказала позбутися тебе! Заважала ти їй чим? І самі – дури, й на чоловіків якось дивно впливають... Ні! Їх тут тільки й бракувало! Добре хоч тоді наш Дід помітив мене та якимось чином домовився з тією дурепою! Виявляється, для ловлі мишей існує спеціальна "мишоловка"! Саме на кілька мишоловок старий мене тоді й виміняв!

А Чашка?! Хіба не через одну з них розбилась? А ви говорите – ЖІНКА!..

Балерина (розпочинає ледь чути). Помиляєшся... Стосовно мене... Я не ображаюсь ні на мого хлопчика, ні на його жінку. Насправді, я рада за нього. Коли він був маленьким, грався зі мною, говорив усі ті гарні речі – він не брехав. Не могли ті, дитячі,

очі бути нещирими... Очі... Якби ви бачили, якою радістю вони сяяли, то не засуджували б мене. Той блиск... я ніколи його не забуду.

Інша ж... Коли вона була поруч із ним, я помічала той самий блиск, той самий вогник... Шкода, що не до мене, хоча - я рада за нього. І та, інша... якщо вона змогла дати моєму хлопчику те відчуття, яке в нього було колись, у дитинстві... Я рада за нього і вдячна їй...

Жінка... Цей блиск у нього з'явився лише після її появи. Той вогник... Коли він горить, здається, людина знає сенс життя. Та і взагалі, що таке - життя!.. Живе!

Гранчак. Життя - це біль! А боротьба - його сенс!

Балерина. Ні... Життя - це любов... Не знаю до кінця значення свого існування, але гадаю, що сенс людського життя - любити і творити. Так, саме любити і творити! А жінка - навпаки - лише збагачує.

Той вогник... Чи помітив хто з вас, як змінюється погляд нашого дідуся, коли наближається прибиральниця?

Самовар (посміхнувшись). Егеж-бо... Помітили! Старий розгублено відвертається, наче щось неприємне вгледів...

Балерина. Ні. Ну навіщо так? Відвертається, а сам - червоніє. В очах бігають бісики, а ще - потайки озирається на неї.

Самовар. Швидше зиркає!

Балерина. Навіщо таке говорити?.. Прибиральниця зупиняється, сміється, з кимось говорить, а сама час від часу теж озирається на діда. Та й прибирається коло нього значно краще, ніж біля інших...

Гранчак. Сьогодні теж прибралася!

Балерина (сумно). Так, прибралася... Та чи навмисно?

Дзеркало. Сумно...

Самовар. А, яка тепер різниця? Навмисно чи ні, а Чашку розбито!..

Знову на певний час повисла тиша.

Дзеркало. Ви згадали блиск у людських очах... Я його теж добре пригадую... Але, нажаль, так рідко я його бачило. Гадаю ви, шановна Балерино, праві, життя - то любов. Принаймні для людей... А блиск... Люди - дивні істоти, але я згодне з вами. Сенс людського життя, напевно - любити і творити...Ось тільки чомусь вони цього не помічають...

Самовар. Звісно ж, не помічають! Вони ж люди! Я взагалі їх зрозуміти не можу. Мало того, що самі не знають, навіщо живуть, так ще й нас створюють незрозуміло для чого! А потім хтось інший, із них, ще й починає користуватися не за призначенням... Чи порозуміння між ними немає..?

Пауза.

Дзеркало. Сумна історія виходить... наш Дід... Жінка... Чашка...

Балерина. Шановне Дзеркало, пам'ятаєте, ви говорили, що ми живимо у світі людських бажань..? То що, весь світ - людська воля?

Дзеркало. Напевно... Воля, або неволя... Так, і вона також.

Балерина. То чому ж вони такі... засмучені?

Дзеркало. Знаєте, я само над цим розмірковую...

Балерина. Не розумію... Вони ж - по справжньому живі! Мають ВОЛЮ! Можуть рухатися, говорити, коли захочуть, робити що заманеться..! В них є серце, розум, душа - то чому..? Вони створюють нас, а ми підвладні саме ЇХНІЙ волі. Волі тих, хто й власним ЖИТТЯМ керувати нездатен! Нам погано чи гарно лише через їхнє бажання... А їхнє?.. Але ж як? Чому? Навіщо вони тоді створюють нас, якщо й самі для себе не можуть, чи не бажають нічого зробити?

Дзеркало (обережно). Можливо, щоб ми їм допомагали краще себе розуміти?

Самовар. Допомогали?! Ми?! Ми ж усього лише речі! Скажіть, шановне Дзеркало, ви часто відбивали людське щастя?

Дзеркало. Згодне з вами... Чомусь - саме не знаю чому, радість і щастя трапляються на їх обличчях вкрай рідко. Ви, шановна Балерино, згадали про любов... Більше за все вони бажають саме її, але насправді її в них так мало... Натомість смуток - це звичайне людське явище. Не знаю, можливо, через те, що ми, речі, вдовольняємося малим - значно частіше радісно виблискуємо... Навіть тоді, коли й виблискувати нічим... Люди ж - навпаки - завжди хочуть набагато більше, ніж мають. Та добре, хоча б тільки це!..

Дивно, але діти завжди усміхнені, а коли чимось і засмучені - це швидко минає. А кожному, хай дрібному, досягненню - радіють... Гадаю, й говорять завжди про те, чого б хотіли. Мріють... Близько... Так, ви вірно підмітили... Коли з'являється близько - люди щасливі й точно знають, чого бажають і як усе має бути. Він є тільки у щасливих людей! З того, що я бачило, діти - щасливі люди, й вони мудріші за дорослих... Якби світ складався лише з них...

Нажаль...

Все змінюється, коли діти дорослішають. Рідше мріють... Думають частіше про те, чого НЕ ХОЧУТЬ... І з тим самим почуттям, з яким у дитинстві розповідали про свої досягнення - діляться острахами... Час лине, а я - темнішаю...

Чому? Не відаю... Я лише відбиваю те, що бачу...

Балерина. То що ж робити? Можна це якось змінити?

Дзеркало. Не знаю. Напевно тут нічого не зробиш. Чи то людей таке життя влаштовує, чи то вони просто звикли жити у світі, якого НЕ ХОЧУТЬ... Ми ж - лише речі...

Балерина. Так, ми лише речі, але ж ми теж живі?! Як так виходить?

Дзеркало. А так і виходить..!

Балерина. Ні-ні! Просто так - не може бути! Якщо любов і є життя, то ми - є любов!?

Дзеркало. Не перебільшуйте. Ми - швидше лише подоба...

Балерина. А люди?..

Гранчак. А люди - то люди! Є нормальні, а є дурні. Взагалі, коли хтось у чомусь й винен - то це саме вони!

Дзеркало (не помітило вигуку Гранчака). Люди... Дійсно, швидше любов... Хоча частіше це ненависть, незадоволення, нерозуміння, нелюдяність, не... Забагато тих – НЕ.

Балерина. Але ж саме вони створюють нас... Чи як тоді ми з'являємось?

Дзеркало. Створюють.

Самовар. А може ми й самі створюємося?

Дзеркало. О ні, шановний. Запевняю вас, це – неможливо. Лише життя здатне створювати життя чи, принаймні, його вподобу...

Ви ніколи не замислювались, чому серед усіх речей, які тут є, тільки ми виявляємо якісь ознаки життя..? Спілкуємось, сперечаємось, думаємо, мріємо...

Самовар. Дійсно, не замислювався... То чому ж?

Дзеркало. Тому що тільки нас люди створювали власноруч...

Балерина. Так! Хоча ні! Не просто створювали... любили...

Чула я, колись... Моєму хлопчику розповідала матуся, як речі створюють інші речі... Я тоді не зрозуміла розповіді, подумала, що це ще одна казочка... Як мало ми знаємо, а ще менше – розуміємо.

Самовар. А як це довести? Наприклад я – ручної роботи... Ви теж розповідали, про своє створення... А Балерина?

Балерина. Я також ручної роботи, як і Чашка... була. Вона ж сама вчора про це говорила. Пам'ятаєте?

Самовар. А Гранчак!?

Дзеркало. Дійсно, шановний Гранчак, поясніть нам, будь ласка..?

Гранчак. Що вам пояснити?

Дзеркало. Як так сталося, що ви – говорите з нами?..

Гранчак. Живий, неживий... Яка різниця?! Чому я щось мушу пояснювати? Ручної роботи, не ручної... Дайте мені спокій!

Балерина (підійшовши до Гранчака). І все ж таки, будьте такі ласкаві...

Гранчак. Ну чого ви до мене чіпляєтеся?! Знайдіть собі ще когось іншого! Я – звичайний Гранчак! От уже, буржуйські пройдисвіти! Вам лише б когось знайти і причепитися! Краще до годинника поприставайте!

Самовар. Але ж ти – унікальний! Ти єдиний із усіх гранчаків у домі, який розмовляє з нами! Розповідай уже...

Гранчак. Що вам розповідати? Життя?! А ви знаєте, що то таке – життя?..

Ким створені, як створені? Любов... Можна подумати, ви, РЕЧІ, про це щось знаєте! Не знаю, як мене створили! Не знаю! Зрозуміло вам?!

Нічого не знаю.

Пауза.

Прокинувся якось від того, що зі мною хтось говорить... Спершу нічого не зрозумів. Все навколо якесь мутне... Чоловік переді мною сидить у тільнящі, дивиться на мене і звертається. Це був мій колишній господар.

Я щось спробував йому відповісти, але не зміг... Проте, чоловік і далі розпитував,

прислухався, кивав головою, ніби справді чув мої відповіді! Ось вам – справжнє єднання! Ось вам – справжня любов! Хоча він був людиною, а я – всього лише річчю – все одно знаходили спільну мову! Вдень і вночі!

Все він мені розповів, усю душу вивернув! Гірко йому було жити на світі. Гірко і боляче! А все чому? Тому що ворогів скрізь повно! Не можуть люди жити без заздрощів, по справедливості! Чому? ЧОМУ!?

Пауза.

Самовар. Не знаємо.

Гранчак. Ось, бачите?! І мій колишній господар не знав. Він все шукав відповідей. У мене допитувався... радився. Щоправда, частенько перемикався на зовсім інші теми... Або відповідав собі зовсім не те, що я підказував... Можливо, він мене не завжди чув? Або був глухуватим..?

Довело його життя... І жінки! В людства дві біди – як він часто мені розповідав – жінки й буржуї. Перші – то взагалі не люди. Їх створило саме пекло, як кару для чоловіків! Хоча що таке пекло – не пояснював... можливо, хтось із вас знає, що то..? Не знаєте?... Шкода. Хоча, байдуже. Не важливо це, бо з того, як він про нього говорив – немає там нічого гарного. Розповідав, що життя – то пекло... Другі ж, буржуї, – дихнути вільно не дають! Оббирають людей. Жирують за рахунок інших... І взагалі, світ – це жорстоке поле класової боротьби... Що таких, як він: звичайних, простих людей – більшість, а таких, як ті буржуї – меншість... Але, чомусь, коли справа доходить до діла, їх – завжди більше! Вони сильніші! То така холера, яку й гартованим залізом не випалиш! Батьки його, свого часу, тих гадів давили-давили, а вони все одно – пруть і пруть!

Розповідав про те, як багато й тяжко працював, а інші – завжди оббирали його! "Блатні", як він їх називав. Чомусь у них завжди прав більше і зв'язки міцніші...

Розповідав! Багато про що розповідав! Настільки тяжко йому було, що сльози з очей градом котилися. Наступної ж миті – міг почати сміятися. Сильний він був! Скільки його не ламали – все обіцяв, що не зламають! І сміявся!.. Не зламали!

Блиск... Ви згадували про блиск? Говорили, що коли він є, то людина має заради чого жити..? В мого колишнього господаря теж він мався... Очі були веселі, а думки й слова – болісні. Чому так? Та й жити не хотів. Чому..?

Пауза.

Мовчите? Не знаєте..? А говорите...

Пауза.

Любов... що ви про це знаєте? Любов. Знали б ви, як він довіряв мені! Найболючішим ділився. Так! І не треба тут нічого розповідати! Що тут поганого, коли людина всім ділиться?! Коли розповідає, значить довіряє, а коли так – значить вважає гідним! Досягнення, світлі мрії... Та що ви про це знаєте?.. А коли немає в житті нічого світлого? Коли життя – лише біль?! Чим тоді ділитися? Коли людина дарує все, що має – БІЛЬ?

Сили? Так, він був сильним! Бувало, так трісне кулаками по столу, що Я

перевертаюсь. СИЛЬНИЙ і ДОБРИЙ... Підхоплював мене, ставив на місце, вибачався, наливав з пляшки рідину й довго мовчав.

Скажіть, хіба в кого-небудь з вас господарі просили вибачення? Ні? А мій – просив! Бо був справжньою людиною! Мовчите? Вам цього не зрозуміти! Де там вам...

Звісно ж, у графських палацах і багатих маєтках завжди знайдеться привід для радості. Розповідав колишній господар і про це... Та тільки пани – ненажери! Скільки не дай – їм мало! Позажирались, ось весь час чимось і не задоволені! З горла пре – так тільки й займаються тим, щоб якусь причину для смутку вигадати! А ви тут – філософію розводите!.. Лягли б вони хоч раз голодними...Подивився б я...

Любов... Що то таке?.. Розповісти? Слухайте!

Ви тут, нещодавно цікавились, чому в мене крайці надкушені й хто це зробив..? Цікаво? Що ж...

Так, це зробила людина. Мій колишній господар. Хворий він був. Інший раз як почне його крутити... ротом піна йде... Дихнути не може тільки хрипить від болю. Хапав мене й затискав у зуби. Вони так і скреготали. Міцно він їх стискав. Так міцно, що мої крайці надколювалися й різали йому губи і язик. Людська кров і слина лилася в середину мене, а йому від того, ніби легше становилося. Розтискав зуби, довго й тяжко дихав, потім наливав рідини з пляшки, залпом випивав і лягав спати.

Любов! Він надкушував мене, а я радів! Радів, що хоч чимось допоміг, хоч якось полегшив його біль. А ви говорите...

Пауза.

Балерина. А що ж він, ось так у самотності й жив?

Гранчак. У самотності? В нього був Я! Серед людей він теж мав друзів. Серед СПРАВЖНІХ людей! Іноді вони заходили до мого господаря, до ранку сиділи, пили, гомоніли! Їм теж у житті дісталось... Довго й часто про це розповідали. Але вони – сильними були! Раділи, сміялися, жартували одне над одним... Співчували... Мого господаря "Контуженим" називали...

А ви говорите – ЖІНКИ...! Навіщо вони?! І без них у світі може бути весело.

А справжня любов, така, щоб до самого кінця, до того моменту, як зникнути назавжди..? Ви таке бачили? А я – бачив! Той же колишній господар... Я був із ним до самого кінця! Пам'ятаю, затиснув він мене в руці, міцно-міцно, а сам голову на стіл поклав. За мить перед цим – розповідав мені щось, сміявся, аж раптом захрипів. Я подумав, що от-от мене зубами затисне, черговий приступ почався... Ні, похрипів трохи і все, заснув... Мене з руки так і не випустив. Довго так пролежав. Я гукав його, але даремно... Потім зайшли якісь люди, їх було багато, ледь мене витягнули з його руки, а Господаря кудись забрали. Він так і не ворухнувся... Так він і зник НАЗАВЖДИ. Через якийсь час з'явилася та, ЖІНКА! І перетворивсь я з ТОВАРИША на МИШОЛОВА! І тримала вона мене весь час у кутку, на підлозі..!

Можливо, воно і краще, коли ми зникаємо назавжди раніше, ніж вони..?

Пауза.

Балерина. Виходить, що люди створюють нас не тільки з любов'ю?

Самовар. Життя створює життя!

Балерина. Стривайте, коли так, то люди можуть вдихнути в нас життя, не створюючи, а лише за власним бажанням?

Дзеркало. Виходить – можуть.

Балерина. А коли так... Пригадуєте, Чашка розповідала, що одного разу вже втрачала свідомість і нічого не пам'ятала?.. Ну, тоді, коли тріснула...

Речі погодились.

Балерина. А ще згадувала, як перше що почула – це звинувачення Гранчака?..

Гранчак (гаркнув). Пам'ятаємо! То до чого ти ведеш?

Балерина. А до того, що наш Дідусь вже повернув її того разу... Можливо, може це зробити знов..?

Гранчак. От дурна! Повернув? Звідки? То й що?

Але Балерина вже його не слухала. Вона підбігла до дідуся, встала навколішки і надривно почала просити...

Балерина. Дідусь, милий Дідусь... Благаю, допоможи. Ти людина, а ми – лише речі, але я знаю, що ти любиш нас, хоча й не чуєш і напевно не розумієш. Так, ми всього лише речі. Невідомо ким зроблені й невідомо для чого існуємо, але сталося так, що з чиеїсь людської волі ми розуміємо й відчуваємо. Я знаю, ти добрий. Насправді – ти дуже добрий! Ти вмієш любити і дарувати тепло! Так, тепло і любов! Так приємно, коли ти торкаєшся мене... хай хоч для того, щоб протерти пилюку чи уставити у валізу, байдуже – головне, я відчуваю твоє тепло і любов...

Знаю, ти не чуєш мене зараз, але сподіваюсь... Я й сама не відаю, на що сподіваюсь... Просто мені так хочеться, щоб Чашка знову повернулася до нас... Щоб ми знову могли говорити з нею вночі... Чули ті нескінченні суперечки з Гранчаком... Будь ласка, благаю – поверни її! Ти ж людина, ти ж можеш! Ти все можеш, бо ти – ЛЮДИНА!

Пробач мені, що я не можу скрасити твою самотність, як не можу зрозуміти ані людських вчинків, ані людських бажань... Так, ви інші. Ви геть інші. У вас свій світ, невідомий нам шлях і незрозуміла нам мета, але ти можеш! Ти все можеш! Ти – людина! Ти – наш ГОСПОДАР.

Благаю! Допоможи Чашці, поверни її!

Самовар. Зупинись. Усе це марно.

Дзеркало. Хай говорить...

Самовар. Навіщо? Хіба хтось із речей робив таке раніше?

Дзеркало. Ні. Я такого не бачило...

Самовар. Тоді навіщо?

Дзеркало. Саме через те, що ніхто раніше не робив...

Самовар. Але ж...

Дзеркало. Це потрібно їй!

Балерина (роблячи марну спробу заплакати). Допоможи, благаю, допоможи. Почуй. Благаю, почуй мене! Я, навіть заплакати не можу... Байдуже! Хай я ніколи не

зможу плакати. Хай я ніколи не зможу говорити ні з ким. Хай я ніколи не зможу ворухнутися... Тільки почуй мене і поверни Чашку...

Балерина впала перед ліжком і продовжувала просити пошепки, ледь чутно...

Балерина. Допоможи, благаю, допоможи! Допоможи...

Гранчак. Марно вона це робить... Не допоможе це.

Дзеркало. Чому ви так вважаєте?

Самовар. Не допоможе їй старий, навіть якщо почує...

Гранчак. Так... не допоможе. Їй тепер взагалі жодна людина не допоможе..!

Дзеркало (із сумом). Чому ВИ так у цьому переконані?

Гранчак (сумно). Бо уламки Чашки змела і забрала прибиральниця. Ще одне підтвердження того, що всі біди саме від них - від жінок!

Балерина підвелась на ноги. З пригніченим виглядом підійшла до речей, з докором подивилася на них.

Балерина (починає ледь чутно). Ні... ні..! Цього не може бути! Ви помиляєтесь! (кричить) ВИ - ПОМИЛЯЄТЕСЬ! Так, Чашка розбилася. Так, прибиральниця забрала їх... Але ж... Але ж ми тут зараз стоїмо і розмовляємо. Ми - не люди, але чому? Чому ми СТОЇМО І РОЗМОВЛЯЄМО? Навіщо тоді нам думки? Так, хай вони не наші (дивиться на Дзеркало) - людські, але ж вони в нас, значить - НАШІ! Навіщо дарувати нам це і відбирати все інше? Не знаєте? А я ладна віддати все, стерпіти будь-який біль. Так, БІЛЬ! І не зиркай на мене, Гранчак! Так, у мене немає серця, але я добре знаю, що то таке! Біль, аби тільки Чашка повернулася...

Балерина затулила обличчя руками й відбігла від речей, впала навколішки перед ліжком із старим.

Самовар. Шкода її...

Якийсь час речі мовчали.

Самовар. Цікаво, а люди..? Люди до кого-небудь звертаються, коли їм стає дуже боляче..?

Дзеркало. Напевно, що звертаються.

Самовар. А до кого?

Дзеркало. Ймовірно до іншої...ЛЮДИНИ...

Пауза.

Гранчак. Не знаю... Мій колишній господар завжди до мене звертався... і до пляшки...

Самовар (не звертаючи увагу на репліку Гранчака, звернувся до Дзеркала) І як? Допмагає?

Пауза.

Дзеркало (ледь чутно і сумно). Ні...

Старий ворухнувся в ліжку, за вікном світало. Речі стояли на своїх місцях.

Позіхаючи і постогнуючи від болю, дід усівся у ліжку, здивовано роздивлявся речі. Щось пробуркотів про себе, наче чогось не розуміючи. Потім підвівся, почав розтирати зап'ястки.

Раптом задзвонив телефон. Дід, після кількох спроб, все ж таки взяв його в руки, здивувався незнайомому номеру, що висвітив екран, підніс телефон до вуха й відповів:

Дід. Алло!

Прибиральниця. Це я, не вішайте трубку, прошу... Дайте мені сказати...

Дід (незадоволено). Чого ви хочете? Взагалі, звідки у вас мій номер?

Прибиральниця. Прошу, вислухайте мене... Я дуже шкодую, що вчора так усе вийшло з чашкою... Повірте, я не хотіла...

Дід. Хотіла, не хотіла... Яка тепер різниця?!

Прибиральниця. Але... Для мене є. Послухайте ж ви мене! Я цілу ніч не спала.

Дід. Співчуваю...! Чудово! Мало того, що ви зіпсували мені настрій вчора, то вирішили зіпсувати його ще й сьогодні!? Невже обов'язково будити людину, аби повідомити йому про те, що вам не спалося всю ніч?!

Прибиральниця. Навіщо ви так? І брешете навіщо? Я же знаю, що ви не спите! У вас хворе серце, та й з печінкою негаразд... ви встаєте о п'ятій щоранку, а о пів на шосту вам необхідно прийняти ліки...

Дід. Звідки ви знаєте?

Прибиральниця. Не має значення. Краще скажіть, вашу руку крутить к зазвичай чи сьогодні не буде дощу з мокрим снігом?

Дід. Буде!.. А про це ви звідки знаєте? В кінці-кінців, звідки у вас мій номер телефону?!

Прибиральниця. О, повірте, це не має жодного значення... Скажу лише, що я його взнала буквально вчора. Знаєте... Я весь вечір і всю ніч проплакала. Дуже хвилювалася. Пригадую, як ви вчора уходили... Здається, ви говорили мені усіляку гидоту...? Знаєте, а я того зовсім не пам'ятаю...Пам'ятаю тільки гіркоту в ваших очах...

Я, дурна, спершу й значення не придала. Подумаєш, якась стара чашка... Ви кричати почали... Ну знаєте, як воно в нас на ринку...? Ну і я також... Ви тільки не ображайтеся! Це я так, за звичкою, заради спортивного азарту. А потім... Ваші очі, біль... Я за вас дує хвилювалася! Пробачте мене, дуру необережну!

Дід. Ну, гаразд-гаразд... не варто вам так. Із будь-ким трапляється... але ж, звідки у вас мой номер телефону?

Прибиральниця. Це не має значення! Хто шукає - той завжди знайде!

Дід. Ні! Так не піде! Я спілкуюсь із геть незнайомою людиною!

Прибиральниця. Помилуйте... - ха! Ми з вами мало не кожен божий день на ринку бачимось!

Дід. Так, але... Ви про мене знаєте стільки, а я про вас... Зрозумійте, мені кінець-кінцем незручно... Ви що, все про мене знаєте?

Прибиральниця. Ну що ви, звісно ні! Знаю лише те, що мене цікавило...

Дід. То що ж вам про мене відомо, дозвольте поцікавитись?..

Прибиральниця. Будь ласка! Ви самотні, дітей немає. Життя своє присвятили праці. Ви - шкільний вчитель!

Дід. І це знаєте... Так, я шкільний вчитель, працював поки не вигнали... Дітей стало

в школі менше, а я – виявився зайвим. Навіть вахтером брати не захотіли...

Прибиральниця. На жаль – люди невдячні...

Дід. Але дозвольте, а ви?..

Прибиральниця. А що я?

Дід. Ну добре, коли ви вже так мене розговорили й стільки знаєте... Розкажіть кінець-кінцем і про себе. Хоча б ким робили?

Прибиральниця. Це неважливо. Повірте... В іншому житті...

Дід. І все ж..?

Прибиральниця. В іншому житті в мене був чоловік, діти... А працювала я лікарем – хірургом... Але це все було дуже давно... В зовсім іншому житті. А зараз я – звичайна прибиральниця на ринку. Така, якою ви мене добре знаєте. Одинокa прибиральниця...

Дід. Але... Пробачте... М-м-м... А... ви...

Прибиральниця. Не має значення... Прийміть ліки, бо забудете. Тиск ще, не дай Боже, підскочить...

Дід. Прийму, не забуду.

Прибиральниця. Ви сьогодні вихідний?

Дід. Так.

Прибиральниця. У вас є плани на вечір? Боже, що я мелю... Плани в самотнього чоловіка...

Дід. І що тут такого?! Так, уявіть собі, в одинокого чоловіка є плани на вечір!

Прибиральниця. Ні, пробачте-пробачте мені, заради Бога! Тільки не кидайте трубку! Я не те... Ні. Я зовсім не те хотіла сказати... Я просто дуже хочу вас побачити сьогодні...

Дід. А... А навіщо вам це? Та взагалі, чому ви моїм життям так цікавитесь. Чи ви в органах підробляєте? І спеціально за мною шпигуєте?

Прибиральниця. Помилуйте... ну який з мене шпигун! Ось так скажеш щось ненароком – і все... Оступишся – й зірвешся... Натиснеш не на ту педаль... Навіть якщо натиснув не ти...

А навіщо я це роблю... Не питайте мене. Самі поміркуйте, ви ж – УЧИТЕЛЬ...

Дід. Ну гаразд, гаразд... Забудемо.

Прибиральниця. Я вас запрошую сьогодні ввечері на чай... До себе в гості. Ми кожного дня бачимось на ринку, побачите хоч, як я живу. Не соромтесь, приходьте, я буду надзвичайно рада...

Дід. А... кхе-кхе... А... м-м-м ... Яюсь незручно... А ЧАШКА?!

Прибиральниця. Господи, щоб їй! Зклеїла я її! До ранку клеїла сиділа! Приходьте, чорт вас забирай! Чаю поп'ємо, поговоримо. Та і її одразу забере! Ви вже пробачте мене за те, що так усе вийшло... То що, прийдете? Ну ж бо!

Дід. ...

13.11.10